

Calodromius bifasciatus (Coleoptera: Carabidae) in de Benelux en het omliggend gebied

Willy Troukens

Samenvatting. Op 3.iii.2016 werd in de Botanische Tuin Jean Massart te Oudergem (Brussels Hoofdstedelijk gewest) 1 exemplaar aangetroffen van *Calodromius bifasciatus* (Dejean, 1825) (Coleoptera: Carabidae). Dit winteractief loopkevertje wordt vooral 's nachts waargenomen van oktober tot maart. Zijn oorspronkelijk areaal ligt in Frankrijk, Spanje en Noord-Afrika. Omstreeks de eeuwwisseling ontstonden er ook populaties in België, Nederland en in het westen van Duitsland.

Résumé. Le 3.iii.2016 1 exemplaire de *Calodromius bifasciatus* (Dejean, 1825) (Carabidae: Carabidae) à été découvert dans le Jardin Botanique Jean Massart à Auderghem (Région de Bruxelles-Capitale). Ce petit coléoptère est actif pendant la nuit en hiver à partir d'octobre jusqu'en mars. Son aire d'origine se situe en France, en Espagne et en Afrique du Nord. Au tournant du siècle des nouvelles populations se sont établies en Belgique, les Pays-Bas, et dans l'ouest de l'Allemagne.

Abstract. On 3.iii.2016 one specimen of *Calodromius bifasciatus* (Dejean, 1825) (Coleoptera: Carabidae) was found in the Botanical Garden Jean Massart in Oudergem (Brussels Capital Region). This winter active beetle is mostly seen by night from October until March. It has its origin in France, Spain and North Africa. At the turn of the century new populations were established in Belgium, The Netherlands and in the western part of Germany.

Zusammenfassung. Am 3.iii.2016 wurde in dem Botanischen Garten Jean Massart in Oudergem (Region Brüssel-Hauptstadt) ein Exemplar entdeckt von *Calodromius bifasciatus* (Dejean, 1825) (Coleoptera: Carabidae). Dieser kleine Winteraktiver Laufkäfer wird am meistens nachts gefunden von Oktober bis März. Ursprünglich hat diese Art eine sudwesteuropäischen und nordwestafrikanischen Verbreitung. Um die Jahrhundertwende entstanden auch Besiedlungen in Belgien, in den Niederlanden und in Nordrhein-Westfalen (Deutschland).

Key words: Coleoptera – Carabidae – *Calodromius bifasciatus* – faunistics – Benelux.

Troukens W.: Ninoofsesteenweg 782/8, B-1070 Anderlecht. willy.troukens@skynet.be

Inleiding

Recent onderzoek naar de insectenrijkdom in de Botanische Tuin Jean Massart te Oudergem (Hoofdstedelijk Gewest Brussel) zorgde al voor heel wat interessante ontdekkingen. Zo werd aldaar op 3.iii.2016 en op 1.vi.2017 telkens één exemplaar aangetroffen van *Calodromius bifasciatus* (Dejean, 1825) (Coleoptera: Carabidae) (leg. A. Drumont). De tweede vangst gebeurde met een flessenval, op manshoogte opgehangen aan een douglasspar (*Pseudotsuga menziesii*). Deze val werd aangebracht op 17.v.2017 en gecontroleerd op 1.vi.2017 (A. Drumont, pers. med.). Dit loopkevertje is een nieuwe soort voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Beschrijving (fig. 1)

C. bifasciatus is 3,0 à 3,5 mm lang. Kop matzwart. Sprieten en poten geel. Halschild eenkleurig roodbruin. De basaalrand van de dekschilden loopt door tot aan het schildje. Dekschilden zwart, elk met 2 grote, gele vlekken. De schouderplek bereikt de zijrand; de eindvlek bedekt het hele uiteinde. De nauwverwante *Calodromius spilotus* (Illiger, 1798) is iets groter (3,5 à 4,6 mm) en zijn 2 kleine, ovale eindvlekken bedekken slechts de helft van het uiteinde (Mulwijk et al. 2015: 144).

Levenswijze

De aanwezigheid van dit kevertje in een bepaald gebied is moeilijk vast te stellen. Bodemvallen, raamvallen, lichtvallen en stamringen geven heel weinig of geen resultaat (Felix & van Wielink 2000). Een stroperig mengsel van rode wijn, suiker, honing en meel, bedoeld om nachtvlinders te lokken, bleek de kevertjes wél te

kunnen verleiden. Door het uitsmeren van dit brouwsel op 2 eikenstammen (*Quercus*) konden hiermee in maart 2004 in Nordrhein-Westfalen niet minder dan 56 exemplaren verzameld worden (Hannig & Reissmann 2004).

Fig. 1. *Calodromius bifasciatus* (Dejean, 1825), Oudergem (Hoofdstedelijk Gewest Brussel), 1.vi.2017, leg. Alain Drumont. © Camille Locatelli.

Blijkens een onderzoek van Felix & van Wielink (2008) is *C. bifasciatus* een winteractief kevertje dat grotendeels ontbreekt in de zomer. Door het afzoeken van eikenstammen tijdens de maanden november tot maart kwam aan het licht dat de imago's het actiefst waren tijdens nachten met een hoge luchtvochtigheid en bij een temperatuur van 4 à 8°C. Daarbij werden op de schors ook

kevertjes in copula opgemerkt. Tijdens dit onderzoek, dat duurde van 2000 tot 2006, werden eigenaardig genoeg geen eitjes of larven gevonden.

Enkele Oost-Vlaamse entomologen ondernamen in de winter van 2006–2007 een soortgelijk onderzoek (Van Malderen 2007). Zij onderzochten 's avonds de losse stukjes schors van straatplatanen (*Platanus hybrida*) en ontdekten aldus een aantal imago's in 4 verschillende lokaliteiten.

Erg veel over de levenswijze van *C. bifasciatus* is nog niet geweten. Volgens Desender & Maes (1995) is *C. bifasciatus* waarschijnlijk een carnivoor die leeft in schorsspleten en onder schors van oude bomen of op de grond in de strooisellaag.

Verspreiding in Europa

Het oorspronkelijk areaal van *C. bifasciatus* ligt verspreid in Zuid-West-Europa (Frankrijk en Spanje) en in Noord-Afrika (du Chatenet 2005: 553). In Midden-, Noord- en Oost-Europa, alsook in Italië en de Balkan is dit loopkevertje tot op heden nog onbekend (Felix & van Wielink 2000). Omstreeks de eeuwwisseling slaagde het kevertje er nochtans in om de Benelux te bereiken. Er ontstonden al vrij snel versnipperde populaties in België, Nederland en het aangrenzend gebied in Duitsland. In Noord-Frankrijk zijn nog geen vangsten bekend (O. Décobert, pers. med.).

C. bifasciatus in de Benelux en in Duitsland

(fig. 2)

In België had de eerste vangst plaats tussen 13 en 30 april 1994 in het Bos t'Ename te Oudenaarde (OV) (Desender & Maes 1995). Eveneens in Oost-Vlaanderen volgden vrij snel nieuwe vondsten in 5 andere lokaliteiten: te Kalken (1996, 1998), Wetteren (2006, 2007, 2008), Laarne (2013), Lokeren (2010, 2015) en Erpe (2016). Daarna volgde de provincie Antwerpen met vangsten te Antwerpen-Linkeroever (2007), Brecht (2011) en Westmalle (2011). Imago's werden ook gevonden in de provincie Vlaams-Brabant te Perk (2007), Heverlee (2015) en Averbode (2017); in de provincie West-Vlaanderen te Brugge (2015); in de provincie Henegouwen te Viesville (2010, 2016), Luttre (2012), Courcelles (2016) en Trazegnies (2016); in de provincie Namen te Han-sur-Lesse (2014); en tenslotte nu ook in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te Oudergem (2016, 2017). Alle vangsten hadden plaats van half oktober tot in de tweede helft van mei, in het totaal 41 exemplaren.

In Nederland werd *C. bifasciatus* in januari 1999 voor het eerst ontdekt in Noord-Brabant, in de buurt van Tilburg, en in januari–februari 2000 zelfs in grote aantallen op stammen van zomereiken (*Quercus robur*). In 2000 werd het kevertje ook aangetroffen te Goirle op zomereiken; in Hilvarenbeek op Amerikaanse eik (*Quercus rubra*) en in Udenhout op beuken (*Fagus*) (Felix & van Wielink 2000). Nog steeds in Noord-Brabant werd de soort ook genoteerd op de Stabrechtse Heide te Heeze (2014) en te Eindhoven (2011). In de provincie Zeeland werd *C.*

bifasciatus opgemerkt te Zuiddorpe (2008, 2010); in de provincie Utrecht te Rhenen (2009, 2011, 2016) en te Amerongen (2017); in de provincie Gelderland te Wageningen (2009, 2017); in de provincie Limburg te Venray (2016) en in de provincie Overijssel in Den Ham (2016). In Nederland hadden alle vangsten plaats van december tot april, met uitzondering van het exemplaar op 18.vii.2014 te Heeze (Waarneming.nl).

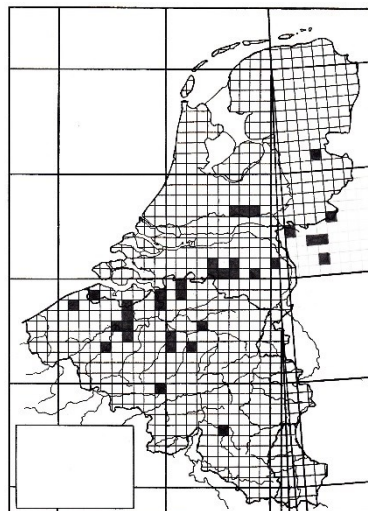

Fig. 2. Vindplaatsen van *Calodromius bifasciatus* (Dejean, 1825) in België, Nederland en in het omliggend gebied.

In Duitsland werd *C. bifasciatus* voor het eerst opgemerkt in Nordrhein-Westfalen: op 10.iii.2003 1 exemplaar nabij Kamp-Lintfort. Aldaar werden in maart 2004 ook nog 56 stuks verzameld op eikenstammen die ingesmeerd waren met een stroperig mengsel (Hannig & Reissmann 2004). Daarna volgden nieuwe vangsten in 3 andere lokaliteiten, alle ten westen van de Rijn tussen Nijmegen (NL) en Duisburg (D), namelijk te Kleve (2004), Xanten-Labbeck (2006) en in het Wesel-Hafengebiet (2006). In Duitsland werden de kevers gevonden van december tot maart, meestal op oude stammen van alleenstaande bomen zoals esdoorns (*Acer*), zomereiken (*Quercus robur*), wilgen (*Salix*), appelbomen (*Malus*) en straatplatanen (*Platanus*) (Hannig *et al.* 2006).

Besluit

In de Benelux en in Duitsland lijkt het erop dat *C. bifasciatus* zijn areaal trapsgewijs noordwaarts uitbreidt. Nadat dit loopkevertje in 1995 in België verscheen, volgde in 1999 de eerste vangsten in Nederland en daarna, in 2003, ook in het Noordwesten van Duitsland.

Dankwoord

Informatie en gegevens voor dit artikel werden mij vriendelijk bezorgd door de volgende personen: Guido Bonamie (Nevele-Merendree), Ignace David (Courcelles), Olivier Décobert (SENF, Lille, F), Wouter Dekoninck (KBIN, Brussel), Alain Drumont (KBIN, Brussel), Ron Felix (Berkel-Enschot, NL), Pol Limbourg (KBIN, Brussel), Stefaan Kerkhof (KBIN, Brussel), Hugo Raemdonck (Jette), Agnes Van Grimberge (Lokeren), Michel Van Malderen (Laarne-Kalken) en Paul van Wielink (Berkel-Enschot, NL). De bijzonder geslaagde foto werd gemaakt door Camille

Locatelli (KBIN, Brussel). Voor de verspreidingskaart werd uit Waarnemingen.be en Waarneming.nl. Aan allen bovendien dankbaar gebruik gemaakt van alle gegevens hartelijk dank!

Bibliografie

- Desender K. & Maes D. 1995. Carabid beetles new to or confirmed for the Belgian Fauna (Coleoptera: Carabidae). — *Bulletin et Annales de la Société Royale de Belgique* **131**: 213–223.
- du Chatenet G. 2005. *Coléoptères d'Europe. Volume 1. Adephaga. Carabes, Carabiques et Dytiques*. — N.A.P. Editions, Verrières le Buisson, France.
- Felix R. & van Wielink P. 2000. *Calodromius bifasciatus* Dejean, nieuw voor de Nederlandse fauna (Coleoptera: Carabidae). — *Entomologische Berichten, Amsterdam* **60**: 149–158.
- Felix R. & van Wielink P. 2008. On the biology of *Calodromius bifasciatus* and related species in “De Kaaistoep” (Coleoptera: Carabidae). — *Entomologische Berichten, Amsterdam* **68**(6): 198–209.
- Hannig K. & Reissmann K. 2004. *Calodromius bifasciatus* (Dejean, 1825) – Neu für Deutschland (Coleoptera: Carabidae). — *Mitteilungen der Arbeitsgemeinschaft Rheinischer Koleopterologen* (Bonn) **14**(1–2): 3–4.
- Hannig K., Reissmann K. & Schwerk A. 2006. Zur Verbreitung, Phänologie und Temperaturpräferenz von *Calodromius bifasciatus* (Dejean, 1825) in Nordrhein-Westfalen (Coleoptera, Carabidae). — *Entomologische Zeitschrift* **116**: 171–178.
- Muillwijk J., Felix R., Dekoninck W. & Bleich O. 2015. De loopkevers van Nederland en België (Carabidae). — *Entomologische tabellen* **9**. Nederlandse Entomologische Vereniging, Amsterdam.
- Van Malderen M. 2007. Entomologische Bijdragen III.2. Onderzoek van overwinterende Coleoptera (kevers) achter schors van platanen. — *Entomo-Info* **18**: 61–72.
- Waarnemingen.be (bezocht 10.iii.2017).
- Waarneming.nl (bezocht 10.iii.2017).

Afscheid van de hoofdredacteur

Toen ik in 1972 secretaris van de Vlaamse Vereniging voor Entomologie werd, stond het tijdschrift *Schakel* ter beschikking van de leden. In 1973 echter hield dat tijdschrift op te bestaan en stonden we met lege handen. Ik nam toen het initiatief om een eigen tijdschrift te beginnen, tegen het algemeen advies in van het toenmalige bestuur van de vereniging. In 1973 werd een eerste proefnummer verspreid en dat kreeg zoveel bijval dat zich al snel een kleine groep enthousiastelingen vormde die geregeld artikels instuurden voor publicatie. Na de eerste moeilijke jaren, met nachtelijke tikuurtjes op een ouderwetse schrijfmachine, werd in 1978 overgeschakeld op een elektrische schrijfmachine en in 1984 op een professionele zetmachine in de kantoren van de drukkerij waar *Phegea* toen gedrukt werd. Een tiental jaar later werd de eerste computer aangekocht en sindsdien werd de lay-out van *Phegea* volledig thuis verzorgd. De eerste kleurenplaat verscheen in jaargang 19 (1991) en vanaf jaargang 40 (2012) werd overgeschakeld op het grotere A4-formaat wat de lay-out aanzienlijk vereenvoudigde. Door de nieuwe druktechnologie en prijsdalingen werd het vanaf jaargang 41 (2013) mogelijk om onbeperkt illustraties in kleur in te voegen.

Na deze 46ste jaargang vond ik de tijd gekomen om het roer door te geven aan een jongere generatie. Ik dank iedereen die ooit voor *Phegea* heeft gewerkt, hetzij als auteur, reviewer, nalezer of criticaster. Stuur vanaf nu uw manuscripten naar phegea.vve@gmail.com.

Willy De Prins

Farewell to the chief editor

When I became secretary of the Flemish Entomological Society in 1972, the journal *Schakel* was available to the members. In 1973, however, that magazine ceased to exist and we were left empty-handed. I then took the initiative to start an own journal of the society, against the general advice of the then board of the society. In 1973 a first trial issue was distributed and that received so much acclaim that soon a small group of enthusiasts formed who regularly submitted articles for publication. After the first difficult years, with many hours of nocturnal ticking on an old-fashioned typewriter, we switched to an electric typewriter in 1978 and in 1984 to a professional typesetting machine in the offices of the printer where *Phegea* was printed at that time. A dozen years later the first computer was purchased and since then the layout of *Phegea* has been completely taken care of at home. The first colour plate appeared in volume 19 (1991) and from volume 40 (2012) onwards we switched to the larger A4 format, which considerably simplified the layout of the journal. Due to the newer printing technology and price decreases, it became possible from volume 41 (2013) to insert an unlimited number of colour illustrations.

After this 46th volume I found the time has come to hand over the editorship to a younger generation. I thank everyone who has ever worked for *Phegea*, either as an author, reviewer, reader or criticaster. From now on, please send your manuscripts to phegea.vve@gmail.com.

Willy De Prins